

A Tegnap, a Ma és a Holnap mozija

Írta: Fodor Miklós,
a hollywoodi Fox és a londoni Burlington
filmgyárak dramaturg-rendezője

Körülbelül harminc esztendeje annak, hogy a dohos, nyirkosfalú üzlethelyiségekből átalakított mozgófényképszínházakban és a harmadrangú kávéházak falára felszerelt vetítővásznakon az első mozgófényképek megjelentek. Az akkor még kizárólagosan az alacsony néposztály szórakoztatására szolgáló iparág ma már kétszázmillió főnyi állandó közönségre számíthat. Egyedül csak Amerikában több, mint hárommilliárd dollárra rúg az a tőke, amelyet ebbe az iparágba befektettek és egyedül Hollywoodban harmincezer embernek adnak kenyeret az óriási filmipartelepek. Szerte ia világban öt-hatezer néző befogadására épült színházpaloták hirdetik a többmillió dollár költséggel készült újabb filmcsodákat s e színházak színpadán a világ legnagyobb muzsikusai, énekesei és artistái szolgáltatják a filmelőadásokat megelőző prologust.

Nagy utat futott be ez az új iparág a feltalálását követő huszonöt esztendőben. A filmműtermek lázas sietséggel hbták piacra az egyre nagyobb és nagyobb költséggel készített világlágereiket. A sietséget szükségessé tette a dramaturgia és a fotografáló technikának az a szinte filmről-filmre történő fejlődése, amely holnap már esetleg elavulttá, elmaradottá tette a tegnap még modern, újszerű, minden korábbinál tökéletesebb óriás-filmeket.

Ez a páratlan fejlődési tempó azonban két-három évvel ezelőtt megtorpant. Sem fotografálásban,

sem technikailag, de még dramaturgiailag sem hozott újat, s a szaksajtó egyre hangosabban hangoztatta, hogy a fejlődés megállt, elérte kulminációs pontját, hogy már az összes lehetőségeket kikomponálták és hogy a filmek ahelyett, hogy újat nyújtanának, kimerülnek a régi dramaturgiai és filmtechnikai ötletek más csoportosításában való variálásában. Ugyanettől az időponttól kezdve vették észre a nagy amerikai filmtrösztök vezetői *a mozilátogató közönség számának ijesztő csökkenését*. Ez a visszafejlődési folyamat 1927-ben már odáig vezetett, hogy az Egyesült Államok korábban nagyszerűen prosperáló húszezer színháza, amely odáig a vagyonszerzés biztos alapjának bizonyult, kénytelen volt beletörödni a deficités üzletmenetbe.

Kétségbeesett küzdelem indult meg ekkor a gyárok részéről, egyrészt az elveszített közönség visszaszerzésére, másrészt, hogy megtarthassák a Wallstreet bankjainak már-már elmaradó pénzügyi támogatását. Ebben a helyzetben látott hozzá a Warner Brothers-filmgyár hollywoodi műterme az első beszélőfilm, a *Jazz-énekes* elkészítéséhez. Ez a társaság, amely a nagy amerikai filmgyári trösztökhöz viszonyítottan egészen jelentéktelen és az iramot diktáló gyárok kartelljén kívül is áll, arra építette fel számításait, hogy a nagyközönség minden újságra kíváncsi, minden új csodát megnéz és amíg a tökéletlen és a közönségnek való bemutatásra még meg nem érett filmektől elriadnak az emberek, addig éppen elég idő fog rendelkezésükre állani, hogy jelentékeny hasznukat bezsebelhessék és a filmiparból eltűnjenek. Ezek a számításaik, hiába mosolyogták meg őket fölényesen a nagy gyárok, fényesen beváltak. Az alig százezer dollár költséggel készült film újszerűség[^] villámgyorsan terjedt el a mozilátogató közönség táborában és rövid pár hónapon belül már milliós haszon ütötte a vállalkozószellemű gyár vezetőségének zsebeit.

A többi nagy gyár igazgatói azonban még mindig csak mosolyogtak s nem akartak tudomást venni a helyzet komolyságáról. Egyre jobban felfigyeltek azonban akkor, amikor a Warner-gyár az óriási sikerrel felbuzdulva egymásután dobta piacra újabb és újabb filmjeit, a *Singing Fool-t*, a *Tenderloin-t*, a *Doctors Secrét-et*, a *Noé barkáját*, stb. és mutatott ki *több mint húszmillió dollár tiszta hasznot a beszélő-filmek gyártásának első tizennyolc hónapja után*. Most már lázas sietséggel szerelték fel műtermeiket beszélőfilm gyártásra a többi gyárak is. Kénytelenek voltak így cselekedni, mert a gyakorlat azt mutatta, hogy a legnagyobb néma filmeket bemutató színházak kongtak az ürességtől ugyanakkor, amikor a legsilányabb beszélőfilmet hirdető mozi előtt mér-földes sorokban várákozott a közönség, hogy jegyekhez jusson. Az érdeklődés nőttön-nőtt s ezt a legkonzervatívabban vezetett gyárnak is tudomásul kellett vennie.

Csakhamar beszélőfilmet gyártott ilyenformán a *Paramounth Trust* is, ezt követte a *Metro-Goldwyn*, majd a Fox-filmgyár is.

Ők azonban már egy lépéssel előbbre vitték a beszélőfilm-gyártás technikáját. Amíg ugyanis a Warner Brothers cég *Vitaphone* névre keresztelt találmányának lényege abban állott, hogy a felvevő gép útján megörökített színészek játékát ugyanakkor egy gramofon-rendszer követte, amely a hangjukat örökítette meg, s később e gramofonlemezről kísérték az előadás alatt lepergő filmeket, addig a nagy gyárak által megkezdett beszélőfilm-gyártás már odáig fejlődött, hogy a hangot nem lemezre vették fel, hanem fotografálták. A felvételeknél két, egymással elektrikus úton összekötött gép működik, mind a kettő filmnegatívot forgat, az egyik negatív az akciót, a másik negatív a hangeffektusokat fotografálja. A két negatívra külön-külön felvett anyagot azután egy közös

pozitívrá kopírozzák, és ezt a pozitívot egy speciálisan beszélőfilmleadásra konstruált vetítógépen pergetik le.

A nagy sietség eredményeképpen rövidesen csak úgy ömlött a sok beszélőfilm a piacra. Az elsők között volt néhány bukás, de volt néhány fantasztikus üzletet jelentő diadal is. A legnagyobb sikert a *Perfect aliby* és a *Broadway melody* érték el. Előbbi egy alvilági történet, az utóbbi zenés és táncos kulisszák között lejátszódó dráma. A színházlátogatásról készült statisztika azt mutatta, hogy a beszélőfilmek bevezetésével a mozik látogatottsága óriási módon nőtt, s egy-egy ilyen fentebb említett nagy siker meggyőzte a gyárat arról, hogy a jövő kizárólag a beszélőfilmeké, gazdaságos gyártást *csak ezek* jelentenek számukra, még akkor is, ha a nyelv megnemértéséből származó zavarok miatt összes olyan piacaikat fel is kell hogy adják, ahol angolul nem értenek. Ezzel ugyanis feltétlenül számolniuk kell. Az még csak elképzelhető, hogy néhány film, amelyben a párbeszéd a minimumra vannak redukálva és emellett jelentékeny részük zenés, énekes, vagy artisztikus produkcióval fűszerezett, eljuthat a nem-angolnyelvű országokba is, de a kizárólag drámai filmek exportja ezekre a területekre szóba sem jöhet, legalább is addig nem, amíg meg nem találják azt a módot, hogy miképpen vegyék fel ugyanazt a darabot különböző nyelven, ám mindamellet az előállítási költségeknek olyan nagymérvű redukálásával, hogy az így produkált filmek illő haszonnal legyenek értékesíthetők a megfelelő nyelvterületeken. *Ma még elképzelhetetlen, a közeljövőben azonban bizonyosan megtalálják a módját ennek is.* Amíg ez az idő el nem következik, addig az európai filmvállalatok, megszabadulva a rettegett amerikai konkurenciától, fokozott mértékben fognak nekiállani a néma filmgyártásnak és emellett *a legtöbb országban ki fog alakulni a sajátnyelvű beszélőfilm-gyártás is.*

Az a sűrű köd, amely a problémákat egyelőre be-

borítja, rövidesen el fog oszolni és az amerikai film-laboratóriumokban folyó lázas munka meg fogja hozni a várt eredményt. Ha a valószínű fejlődésről akarunk bővebben beszélni, meg kell, hogy különböztessük azt a két végcélt, amelynek irányában a kísérletezések haladnak. Az első rész *az előállítandó filmek közelebbhozatala a természeteshez: a beszélő, színes és plasztikus fotografálás*. A második rész *a leadási technika ideálissá tétele a televíziós úton való házhoz szállítás*.

E sorok megjelenéséig a legnagyobb eredményeket az úgynevezett beszélőfilm terén érték el. Ha összehasonlítjuk az ez év októberében, vagy novemberében piacra került filmet az első kísérletekkel, mint amilyen volt a nálunk olyan nagy sikert aratott *Singing Fool*, lehetetlen el nem hinni az amerikai gyár ígérését, amely szerint *a legközelebbi időben minden mellézközrej nélkül tökéletes illúziót keltő filmeket várhatunk az amerikai műtermekből*.

A színes fotografálás fejlődése már sokkal lassúbb tempóban halad. Bár az ilyen irányú kísérletek sokkal korábban kezdődtek, mint a beszélőfilm megoldását keresők, az elért eredmény még távolról sem kielégítő. Itt is két irányban próbálkoznak az amerikai laboratóriumok. Az egyik eljárás a már kész pozitív film színezésével akar eredményt elérni. Ez az úgynevezett Technicolor találmánya. A másik eljárás lényege abból áll, hogy a speciális felvevőgép szorosan egymás mellett két negatívot forgat és pedig olyan negatívokat, amelyek mindegyike speciális emulsióval van bevonva. Az egyik emulsió összetételénél fogva az előhíváskor a piros és sárga, a másik a kék és zöld színeket és azok vegyületeit produkálja. Az így nyert két negatívnak egy közös pozitívra való átkopírozása hozza ki azután az említett négy színt és azok vegyületeit. Ez utóbbi az úgynevezett Multicolor eljárás. A tökéletes megoldást ettől az utóbbi eljárástól várhatjuk.

A plasztikus, vagy stereoskopikus fotografálás technikai megoldása izgatja legjobban a nagy filmtrösztök vezéreit. A beszélőfilmeknek, amelyeknek gyártása ma már kizárólagossá vált, legnagyobb gyengéjük ugyanis éppen abban rejlik, hogy a közönség sehogyszem tudja természetesnek találni azt, hogy az egysíkban mozgó fotográfiák beszélni tudnak. Gondoljunk csak arra, mennyivel hihetőbb lenne, mennyivel természetesebbnek látszana egy film vásznán lejátszódó jelenet, ha az abban szereplő emberek, állatok plasztikus mélységű terepen mozognának. Az e téren végzett kísérletek a mai napig nem sok eredményt értek el. A szaksajtó ugyan már hónapot óta jelentékenyebb eredményekről számol be, az elért siker azonban egyelőre csak az úgynevezett Magnoscopot és Grandeur-t jelenti, amelyeknek lényege abban áll, hogy a felvételeket a normálisnál kétszer-háromszorta nagyobb vászonra vetítik. Ez az új óriási mező sokkal nagyobb befogadóképességű s ezért különösen tömeg- és tájfelvételeknél hatásos. Tagadhatatlan az is, hogy az így nyert fotográfiák plasztikusabbak, jobban rajzoltak az eddigieknél, de abszolút plaszticitásról szó sem lehet. Hátránya viszont, hogy az úgynevezett premierplanoknál óriási, abnormálisan nagy képeket nyerünk, amelyek a közönséget zavariák. Képzeljünk el például egy premierplanban hozott *három és félméter magas és két és félméter széles fejet, amely a vászonnól ránknevet, vagy amelynek szeméből dinnyenagyságú könnyek folydogálnak*. Sokmillió dollárt fognak elkísérletezni a laboratóriumok, amíg ezt a problémát megoldják.

Gyorsabb eredményeket ígérnek a filmleadási technika tökéletesítésére irányuló kísérletek. Az elképzelés szerint a mozgófényképleadásokat éppen úgy, mint ahogy ez a rádióelőadásokkal történik, *házhoz akarják szállítani*. A filmgyár központi mozijaiában pergő előadást televíziós úton fogják eljuttatni az előfizetőkhez, akik ezt a lakácsukban főszerelt vetítő-

vásznonról fogják élvezni. Teljesen megbízható értesülések szerint az *American Télégraphe And Telephone Company* mérnökei az új találmány technikai részét már teljesen megoldották, olyannyira, hogy elérkezettnek látszik az idő a gyakorlati értékesítésre is. Az egyetlen megoldatlan probléma: *milyen úton lehetne ellenőrizni, hogy melyik előfizető hány előadást élvezett s ezekért mennyit tartozik a mozivállalatnak fizetni?!* Valószínű, hogy az automatikus telefon találmányát fogják e célra is felhasználni. A mozielőfizető lakásán fel fognak szereim egy telefonállomáshoz hasonló kis mozikapcsoló készüléket, amellyel az előfizető maga fogja bekapcsolni a moziújságból kikeresett filmet a lakásán felszerelt házimozis vásznára. Mint minden új találmány, természetesen ez is csak a jómódúak privilégiuma lesz — egy pár évig, hogy azután állandó olcsóbbá válásával egyre több és több lakásba vonuljon be és válják a legnépszerűbb házi szórakozás eszközévé.

Nem utópia ma már az a gondolat, hogy tíz év múlva- a modern lakás fogalma nemcsak a központi fűtést és állandó melegvízszolgáltatást, hanem a mozi-szobát is jelenteni fogja, egy miniatűr színházacskát, ahova vacsora után bevonul a család, helyet foglal a két-három sorban elhelyezett karosszékekben s a szobának falán elhelyezett vetítövásznonra varázsolja a moziújságból kiválasztott beszélő, színes és plasztikus filmeket. *Amit a gramofon megkezdett és a rádió folytatott, a televíziós mozi fogja befejezni: otthonná fogja változtatni az életben keservesen küszködő embermilliók lakását!*